Votru.

'O samă de legi scriu să se taie capul *votrului*, alesu când va umblà votrind de faţă; altele zicu să alunge pre *votru*, de unde va fi făcând *votrie*' (*Pravila lui V. Lupu*, ed. Longinescu-Patrognet, *ad. loc.*). 'Leno, Kuppler' (Lex. Bud., încercând o derivare, imposibilă, din lat. *adulter* şi dând, de asemenea, întreaga familie a cuvântului: *voatră*, *votrie*, *votresc*). — Variante: *hotru*, la Dosofteiu (*Vieţile Sfinţilor*, 300, apud Lacea, p. 110), chiar *ghotră*: „o *ghotră* curvă fără ruşine".

Etymon e byz. βόθρος, care designează, în cap. XXI, al Edictului lui Leon Inţeleptul (ἐπαρχικὸν βιβλίον), privitor la breslele din Bizanţ în sec. al X-lea, un „*mango, maquinon*, Rosskamm, Markthelfer, Makler, Viehhändler", având din partea Statului însărcinarea de a cumpărà de la ţărani vitele aduse la târg şi rămase nevândute, dar numai acelea (v. A. Stöckle, *Spätrömische und Byzantinische Zünfte*, Leipzig 1911, p. 51)[1].

Pentru nuanţa semantică, cf. *mecler*, „geambaş", pe lângă, „pezevenghiu, proxenet, cordoş, verigaş"[2], — nota comună fiind, evident, aceea de „intermediar, mijlocitor, intermetteur".

V. Bogrea.

5.

Contribuţie la studiul onomatopeelor româneşti.

S. Puşcariu (*Despre onomatopee în limba română* în DR. I, 75 sqq.) şi S Ştutu (*Strigătele animalelor*, *ibid.* II, 85 sqq.) au dat, cei dintâi atenţia cuvenită acestei provincii neexplorate a lexicografiei noastre.

Am comunicat la timp d-lui Puşcariu unele însemnări ale

[1] Ἔντιμοι καὶ χρήσιμοι ἄνδρες, funcţionând ca martori la primirea în corporaţii (cap. III, 1 şi VI, 6 din Edict; p. 56), sânt prototipul *oamenilor buni şi bătrâni* de la noi, iar βαγδαδίκια 'Waren aus Bagdad' (p. 34) e interesant de notat în legătură cu problema originii fr. *bagatelle*. — Aceeaşi etimologie (βότρος [*sic*] „maquiguon") o dă, incidental (şi ulterior, faţă de comunicarea mea la „Muzeul L. R.", în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, juillet-sept. 1925, p. 186) d. Per. Papahagi.

[2] De observat, că *verigariu* e numele plantei *Rhamnus cathartica*, zisă şi: *cruşin* (colorant în roşu) sau *paţachină* (Panţu, *Plantele cunoscute de pop. român*, 207), iar *paţachină* înseamnă, precum se ştie, şi: „femeie stricată; putain".

BDD-A14739 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:37 UTC)

mele relative la acest subiect (v. *l. c.*. p. 78, n., cu Addenda). De atunci însă provizia de note şi observaţii a crescut şi cred că e momentul să le dau la lumină — întru cât nu şi-au găsit sau nu-şi pot găsi locul aiurea — aici, supt forma de întregiri la cele două studii amintite.

Pentru strigătul corbului trebue însemnat, pe lângă: *cârr, carrr* şi *car* (Şutu, 141) sau *gar*, şi: *cra*, atestat la A. Pann: „Din gura corbului n'auzi decât *cra !*“ (cf. Marian, *Ornitol.*, II, 23), cum şi'n mr.: „Di la corac, *cra* vai avdzi“ (Zanne, *Proverbele Românilor*, I, p. 436, no. 1723 şi IX, p. 601, no. 7842).

Trebue să relevăm însă, — ceea ce n'a observat Zanne, — că, în realitate, avem de a face cu o simplă traducere literală a proverbului ngr. Ἤλθ κόρακα θἀκούσῃς κρᾶ! (K. Dieterich, *Sprache und Volksüberlieferungen der südl. Sporaden*, în „Memoriile Acad. din Viena“, 1908, p. 401 [1]).

In acel *Cârţii, cârţii, vraniţa*, cu care începe o strigătură satirică maramureşană culeasă de păr. Bârlea (*Cântece poporane din Maramureş*, II, p. 231):

Cârţii, cârţii 'vraniţa',
Trece mama pe-aicea,
Cu doi pui de turturea, etc.

vraniţa e, însă, slavismul dialectul *vramniţă, vraniţă*, iar *cârţii* „poarta ţarinei“ = *scârţii:* omonomia cu *câr* şi *vrană* (cioară) e numai accidentală.

— Pentru *a văcăi*, ca strigăt al raţei (Şutu, 132), e interesant de comparat şi turc. *vaqvaq*, „cri du canard, de la cigogne, etc.“ (Barbier, II, 844).

— In legătură cu *gârâi*, despre gâşte (Şutu, 129), e de remarcat pasagiul „Pentru *Gâr-Mâr*“ din „Poveţuiri şi Cuvinte

[1] Mai de mirare e, că i-a scăpat (Zanne, I, 435 sq.) şi echivalentul turcesc al rom. „corb la corb nu scoate ochii“: *gargha garghnun gözini oïmaz*, „la corneille ne crève pas les yeux à la corneille“ (Barbier de Meynard, II, 452); cf. şi varianta ardeleană: „Corb la corb nu scoate ochii, dar nici cioară la cioară“ (Zanne, *o. c.* IX, 601), cum şi fr. *le corbeau, n'arrache point l'oeil au corbeau*, it. *corvi con corvi non si mangian gli occhi*, port. *corvos a corvos não se tirão os olhos*, germ.-dial. *Ein Rab' hackt dem anderen das Auge nicht aus*, faţă de germ. *Eine Krähe hackt der anderen kein Auge aus* şi engl. *one krow neer pulls out another's eye* (R. Riegler, *Das Tier im Spiegel der Sprache*, p. 149). — Pentru *corb* ca simbol al discordiei (şi'n „Ţiganiadă“!), cf. turc. *ghourab ul-bèm*, „corbeau de la séparation“ (*ibid.* II, 381).

BDD-A14739 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:37 UTC)

adevărate“ ale lui Iord. Golescu (Culese de Zanne, *o. c.*, VIII): „Gâr-mâr [= gâr-gâr] la muiere priveşte, ce ca gâsca *gârâeşte*, şi mâr-mâr la bărbat, ce ca cânele mârâeşte. — Mai bine în pustie te lasă, decât cu gâr-mâr în casă. — Pe gâr-gâr şi pe mâr-mâr îi desparţi cu pârţ-pârţ, că p'amândoi îi faci de râs. — De gâr-mâr să te fereşti ca de cel mai rău vrăjmaş“ (p. 188).

Pasagiul e preţios şi fiindcă poate ajută la fixarea adevăratei origini, onomatopeice, a rom. *gară*, „médisance, clevetire“. Atestat pentru Bucovina şi reportat de Dicţ. Acad. la pol. *gwar(a)*, „zgomot“ (cf. şi fr. *gare*, it. *gara*, strigăt de alarmă; ceartă), el ar putea fi totuşi o simplă variantă a lui *gârâ* „ceartă continuă, ură, clevetire, dispreţ general“ (Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, glosariu) d. e. „Dar nu mai sânt înconjurată: cu dat, cu fapt, cu aruncat, cu adăpătură, cu *hârâ*, cu *mârâ*, cu *gârâ*“ e (într'un descântec, p. 116), a cărui legătură etimologică cu interj. *gâr!* ni se pare incontestabilă [1].

[1] Singura restricţie ce s'ar impune ar fi caracterul forţat al multor formaţiuni feminine care ne întâmpină în descântece, ca pendant obligatoriu la formele masculine simetrice: „Să-mi aduci dragoste ibastă [= liuboste], Albeţe de la împăraţi şi împărătese, de la crai şi crăiese, de la spaii [= spahii, „nobili“, „boieri“], şi *spăioane*, de la chinez şi *chinezoane*, de la căprar şi căprăriţă, de la şumar ['pădurar'] şi şumăriţă....“ (*Şezătoarea*, 1925, p. 68, unde „pe dos de câne podos“ = poate: *plodos* sau 'de pod, uliţă', iar *buchiţă* = guriţă), „99 de deochitori şi 99 de deochitoare, 99 de moroi şi 99 de *moroaie*, 99 de *ursoi*, 99 de *ursoaie*“ [recte: *urcoi*, *urcoaie* (v. *DR.*, I, 252) + *ursitoare*], 99 de pocitori, 99 de pocitoare“ (rev. *Scânteia* din Gherla, 1925, p. 49), „s'au tălnit cu ochitorii, Pocitorii, cu strâgoi, cu strâgoaie, Cu moroi, cu moroaie, cu mirători cu mirătoare“ (*ibid.*, p. 50, unde e vorba încă de „bărbaţi curaţi, necuraţi, Cu ochii de *vârcolac*, Cu gura de lup turbat“ şi de „*bucine zimbre*“ [= coarne de zimbru], cu care se „bucină peste lume“ de pe „munţii Garaleului“, despre cari v. *DR.*, I, 468 şi *Anuarul Inst. de Ist. Naţ.* din Cluj, I, 329, n. 2), — sau efectele de ritm: „din mâni, din *vâni* [= vine!], din creştet până'n călcâniu“ (*Şezătoarea*, nocit., p. 70). — Pentru „ochii de vârcolac“, e de notat zicătoarea mr. *are ocl'i di vărculacu* (Mihăileanu, *Dicţ.*, 531) = nu voeşte să doarmă (Zanne, VII, 216). — Alt exemplu avem într'un descântec din *Comoara Satelor*, 1925, p. 78, unde se vorbeşte de „un *muscur* cioban“ (cf. oaie s. capră *muscură*). Un caz tipic de asemenea fabricate simetrice avem într'un descântec din *Buciumul Român*, III, 136:

„strânsul cu strânsoaica,
„potca cu potcoaica,
„ceasul rău cu ceasoroaica“!

Adăugim că Tiktin, s. v. *gâr(a) — mâr(a)* nu recunoaşte legătura onomatopeică cu gâsca, fiindcă nu cunoaşte pasagiul cel mai expresiv din Golescu (cf. şi

BDD-A14739 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:37 UTC)

— *Gâri* şi *gâriţa*, ca interj. p. chemat gâştele, se găsesc atestate în glosariul muscelean al d-lui Codin, p. 35.

— In acelaşi vocabular, p. 57, e înregistrat *a pielcăni*, „a strigă curcile“ (după strigătul ale cărui variante: *chercăni*, etc., le dă Şutu, p. 134).

— La strigătele copoilor (Şutu, 166) e de adaus: *cheof! cheof!* (rev. „Flamura“, III, 142; dar, „un *chefuit* de copoi“ de acolo e, probabil, o greşeală de tipar, pentru: *chefnit*, *cheofnit*).

— Din aceeaşi revistă, p. 109 sq., culegem varianta *a juruì*, despre cal (ad. Şutu 168).

— Pentru *schilău!*, „lătratul vulpii“ (*Comoara Satelor*, 1925, p. 53), e de comparat — pe lângă *a schelăloì*, etc. — şi alb. *skile* „vulpe“ (Liotti, 155), rom.-dial. *schilă* „căţea“ = ngr. σκύλη, idem. (DR., I, 267), şi'n „Ţiganiada“, ed. „Buciumul Român“ II, 225.

— *Fonf*, despre unul care „fonfăeşte“ s. fomfoneşte“, care vorbeşte pe nas (cf. lat. *balba de nase loqui*) are o bază onomatopeică evidentă, ca şi *mohnăit*, *cohnăit*, etc. (Dicţ. Acad. s. v., o spune cu dreptate), ca şi fem. *fomfoană*, „femeie ce vorbeşte încurcat“ (Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, 32)[1], *fonfănesc*, „vorbesc pe nas“ (*Rev. cr. lit.*, III, 154). E însă tot atât de evident că cuvântul românesc, cu baza lui cu tot nu poate fi despărţit de turc. *fa͡ñfa͡ñ*, „femme qui a une voix nasillarde“ (Zenker, 655[b]), *fa͡ñ-fa͡ñ*, 1.° onomatopée qui s'emploie en parlant d'une façon de prononcer les mots indistinctement, comme les vieillards qui n'ont plus de dents; de là *fa͡ñ-fa͡ñ seuïlemek*, parler en bredouillant, marmotter; 2.° insecte de l'espèce de l'escarbot ou du scarabée (Barbier de Meynard, II, 397); cf. şi ngr. φαφούτης, ό, „édenté“ (Legrand-Pernot, *Chrest. gr. mod.*, 481 iar cu deosebire prov. *fanfan* „murmure“, it. *fanfano* „hâbleur“, etc., din familia romanică (v. Sainéan, *Les sources indigènes de l'étym. française*, II, 55).

Cihac, s. v. *dâr — mâr*). Şi pentru *pâspâì*, *pâspâitor*, intrigantul care veşnic şopteşte la urechea patronului, linguşindu-l, Tiktin, s. v. a omis tocmai grosul exemplelor din Golescu (Zanne, *o. c.*, VIII, 800—5), care dă acolo, în felul său glumeţ, şi „etimologia“ cuvântului, când scrie (p. 304): „Dăparte de casa ta omul *pişpăitor* şi linguşitor, că unul cu *linci-linci* te linge pân'la oase, şi cellalt cu *piş-piş* [= pâş-pâş] îţi pişcă inima toată“.

[1] La aceeaşi familie aparţin: *fomfolog*, *fofolog*, *fofoloc* (cf. Dicţ. Ac. şi Zanne, *o. c.*, II, 555).

BDD-A14739 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:37 UTC)

O lacună în cercetările despre onomatopee de la noi e neglijarea indicării sistematice a termenilor de comparaţie vecini, pentru Moldova, în special, a paralelelor ruteне, adesea extrem de instructive: un *tprru!* 'Haltruf für Pferde' (Želechowski, II, 978) se află, întocmai, la noi, ca şi un *ţiba!* 'marsch!' (zum Hunde) (*ibid.*, II, 1054); un *rilja!* 'Scheuruf f. Gänse' (I, 142) e identic cu *halea!* al nostru, etc. — In rut. *ts!* 'interj. pentru tăcere şi mirare' (II, 990) se confundă, oarecum, rom. *st!* (cf. *pst! ţst!*), indicând tăcerea, şi *ts!* (*nts! ţţţ!*), exprimând mirarea, precum în rut. *tfè! tfù! thù!* 'pfui!' (995) apare al nostru *tfè! tfì! tfù!* (interj. imitând sau însoţind scuiparea), iar în rut. *tjò!* 'holla! lass doch!', *tjo-tjo!* 'interj. bei Bewunderung und Spott' (*ibid.*), *tiohú!* (996) avem pe *tĭò! tihò!* (*tĭohăi*) al nostru. — Rut. *tjo-tjo-tjo!* e şi un 'Lockruf d. Hühner' (cf. *tiugu-tiugu!*), găina numindu-se în limba copiilor şi: *tjutja* (*ibid.*). — Rom. *ceala!* şi *cea bou!* apar in rut. *čala!* şi *čabé!* (II, 1059).

V. Bogrea.

6.

O străveche formulă de exorcism în descântecele noastre.

Într'un descântec „de mătrici" din colecţia Bârlea (*Descântece, vrăji, farmece şi desfaceri*, Bucureşti 1924, p. 360), Maica Domnului e implorată:

Să-i strângă [bolnavii] mătricile şi rosurile
Din toate închieturile
Să le ducă
In pădurile cele întunecoasă,
Unde *cocoşii negri nu cântă,*
Vaca neagră nu rage,
Rădăcină nu se trage,
Foc nu se face:
Acolo se peie şi să răspeie ...

In aceeaşi colecţie, p. 365, într'un descântec „de bubă", răul e trimis:

.... în loc necercetat,
Unde *cocoşii negri nu cântă,*
Unde *oameni nu umblă*:
In munţii Galareului.

BDD-A14739 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:37 UTC)